

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем, що стоять перед підприємством, незалежно від його форми власності, є проблема формування фінансового капіталу підприємства. Перед керівництвом підприємства постає низка завдань, першочерговим з яких є побудова оптимальної структури джерел фінансування. Для цього, на нашу думку, необхідно детально вивчити ефективність управління джерелами фінансування, зокрема особливу увагу звернути на пошук шляхів збільшення власного капіталу та залучення позикового капіталу. Дана проблема набуває надзвичайної актуальності в період пост кризового стану вітчизняної економіки. Тому для забезпечення ефективної діяльності підприємства, необхідно детально проаналізувати способи та джерела формування фінансового капіталу з метою пошуку способів вдосконалення та оптимізації його структури.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питання щодо джерел формування капіталу підприємства досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені як О.Г. Біла, І.О. Бланк, О.С. Бородкін, Є.Ф. Брігхем, П.Ю. Буряк, В.М. Івахненко, М.В. Кужельний, С.В. Мних, Л.В. Нападовська, А.М. Поддєрьогін, В.В. Сопко, Г.А. Стасюк та інші. Проте, потребують поглибленого вивчення також питання структури внутрішніх джерел формування фінансового капіталу підприємства та їх застосування, пошуку шляхів залучення ресурсів для фінансування підприємства та ефективного управління формуванням фінансового капіталу з метою збереження фінансової стабільності.

Метою дослідження є класифікація джерел формування капіталу, обґрунтування доцільності використання зовнішніх і внутрішніх джерел, визначення основних факторів, що впливають на побудову оптимальної структури джерел та встановлення переваг і недоліків власного та позикового капіталу для забезпечення раціонального вибору джерел формування фінансового капіталу та підвищення фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу. За умов ринкової економіки та високого рівня конкурентноздатності, кожне підприємство прагне зберігати фінансову стабільність, що є важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності. Вона досягається налагодженням ритмічної і ефективної роботи підприємств, вмілого управління виробничими фондами і джерелами їх формування. Цьому сприяють розробка економічно обґрунтованих бізнес-планів і нормативів, ресурсна збалансованість бізнес-плану, раціональне розміщення та ефективне використання власного і залученого капіталу, оптимальність управлінських рішень, всебічний аналіз і об'єктивна оцінка фінансового стану за даними обліку та звітності, вжиття конкретних заходів для стабілізації фінансово-господарської діяльності.

Фінансова стабільність формує імідж господарюючого суб'єкта, є його візитною карткою. Успіх будь-якого суб'єкта господарювання, незалежно від форми власності та виду діяльності, багато в чому залежить від правильного вибору джерел формування, напрямків розподілу й використання капіталу, що знаходиться у розпорядженні підприємства.

Фінансову основу підприємства складає власний капітал, проте, ми вважаємо, що ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів. Вони дають змогу суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективно використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства. Таким чином, на нашу думку, застосування комбінованих джерел фінансування підвищує результативність діяльності підприємства.

Групування джерел фінансування підприємства здійснено нами на рис.1.

Рис. 1. Джерела фінансування підприємств

Важливого значення набуває вибір оптимальної структури джерел фінансування підприємств. Структура джерел фінансування підприємства залежить від багатьох факторів. До них, на наш погляд, слід віднести:

- вид оподаткування доходів підприємства;
- темпи зростання реалізації товарної продукції та їх стабільність;
- структура активів підприємства;
- стан ринку капіталу;
- відсоткова політики комерційних банків;

- рівень управління фінансовими ресурсами підприємства тощо.

Найприйнятнішим для підприємства є комплексний підхід до вибору джерел фінансування.

Необхідно врахувати, що фінансування за рахунок власного капіталу не призводить до виникнення зобов'язань, а фінансування за рахунок позичкового капіталу утворює фінансові зобов'язання підприємства. Водночас, треба мати на увазі, що за всі зовнішні фінансові ресурси підприємства необхідно платити відсотки. Тому ці ресурси є предметом особливої уваги менеджерів підприємства.

Власному капіталу належить провідна роль у створенні та функціонуванні підприємства. Основою класифікаційної градації власного капіталу підприємства можна назвати його поділ на вкладений та нагромаджений. Оскільки, вкладений капітал – це внески учасників, а накопичений формується в процесі фінансового-господарської діяльності підприємства, можемо узагальнити визначення поняття власного капіталу і сформулювати його так: власний капітал – це фінансові ресурси, що вкладає та додатково нагромаджує підприємство для організації та фінансування господарської діяльності. Власний капітал підприємства може формуватися як за рахунок, зовнішніх, так і за рахунок внутрішніх джерел. Їх систематизацію наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства

№ з/п	Джерела	Склад джерел
1.	Внутрішні джерела	1. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. 2. Амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів. 3. Інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів
2.	Зовнішні джерела	1. Залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу. 2. Одержання підприємством безплатної фінансової допомоги. 3. Інші джерела формування власних фінансових ресурсів

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства. Він формує найбільшу частину його власних фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а відповідно, і ріст ринкової вартості підприємства. Певну роль у складі внутрішніх джерел виконують також амортизаційні відрахування, особливо в підприємствах із високою вартістю власних основних засобів і нематеріальних активів. Проте, суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише є засобом його реінвестування. Інші внутрішні джерела не відіграють помітної ролі у формуванні власних фінансових ресурсів підприємства.

У науково-практичній літературі можна зустріти дві основні концепції трактування сутності та класифікації внутрішніх джерел фінансування. Перший підхід зорієнтований на фінансові результати, а другий - на рух грошових потоків [1, с. 90]. Це зумовлено тим, що не завжди доходи та витрати підприємства, відображені у звіті про фінансові результати, збігаються з грошовими надходженнями (видатками) в рамках операційної та інвестиційної діяльності відповідного періоду. Дискусійним є питання віднесення до внутрішніх джерел фінансування грошових надходжень від інвестиційної діяльності, зокрема відсотків, дивідендів, виручки від реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій тощо. Прихильники віднесення зазначених надходжень до зовнішніх фінансових джерел обґрунтовують свою позицію тим, що дезінвестиції та фінансові доходи не є результатом операційної діяльності, а отже, не можуть розглядатися як внутрішнє фінансування [2, с. 78].

Вважаємо, що віднесення згаданих надходжень до внутрішніх є виправданим, оскільки за їх рахунок можна покрити потребу підприємства в капіталі, не вдаючись до зовнішніх фінансових джерел, які мобілізуються на ринку капіталів.

Для підприємств, які не мають змоги залучити кошти із зовнішніх фінансових джерел (через низьку кредитоспроможність чи інвестиційну привабливість), внутрішнє фінансування є єдиним способом забезпечення фінансовими ресурсами [3, с. 60].

У складі зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів провідне місце належить залученню підприємством додаткового пайового (шляхом додаткових внесків у статутний фонд) або акціонерного (шляхом додаткової емісії та реалізації акцій) капіталу. Для окремих підприємств одним із зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів може бути надана їм безплатна фінансова допомога, яку отримують, як правило, лише окремі державні підприємства. До числа інших зовнішніх джерел входять безплатно передані підприємству матеріальні та нематеріальні активи, що включаються до складу його балансу [4, с. 105].

При цьому, необхідно взяти до уваги те, що за рахунок власних коштів підприємства створюють мінімальні запаси товарно-матеріальних цінностей. Однак потреба у коштах для створення запасів протягом року коливається, особливо в підприємствах із сезонним характером виробництва. Наприклад, у підприємств, що заготовляють ліс, виникає підвищена потреба в оборотних коштах у зимовий період, коли вони нагромаджують значні запаси деревини. Влітку, коли завершується сплав лісу, ця потреба скорочується до мінімуму. З міркувань ефективності використання фінансових ресурсів підприємству, на нашу думку, невигідно формувати власні оборотні кошти в розмірах, які перекривали б будь-яку потребу в оборотних коштах, зокрема й ту, яка виникає тимчасово у збільшеному розмірі. В такому разі, у підприємства в період зменшення потреби в оборотних коштах неминуче виникав би

надлишок коштів, що призвело б до нераціонального їх використання. Отже, вважаємо, що підприємства мають вкладати в оборотні кошти мінімум власних фінансових ресурсів у розмірах, достатніх для створення лише мінімальних запасів товарно-матеріальних цінностей і витрат виробництва. Всі інші потреби в оборотних коштах доцільно задовольняти за рахунок позикових ресурсів, переважно – банківських кредитів на умовах строковості й поворотності.

Позиковий капітал, що використовується підприємством, характеризує в сукупності обсяг його фінансових зобов'язань. Згідно П(С)БО 11, зобов'язання характеризують заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [7].

Позиковий капітал може утворюватись за рахунок двох основних груп джерел позикових коштів, як зображено на рис .2.

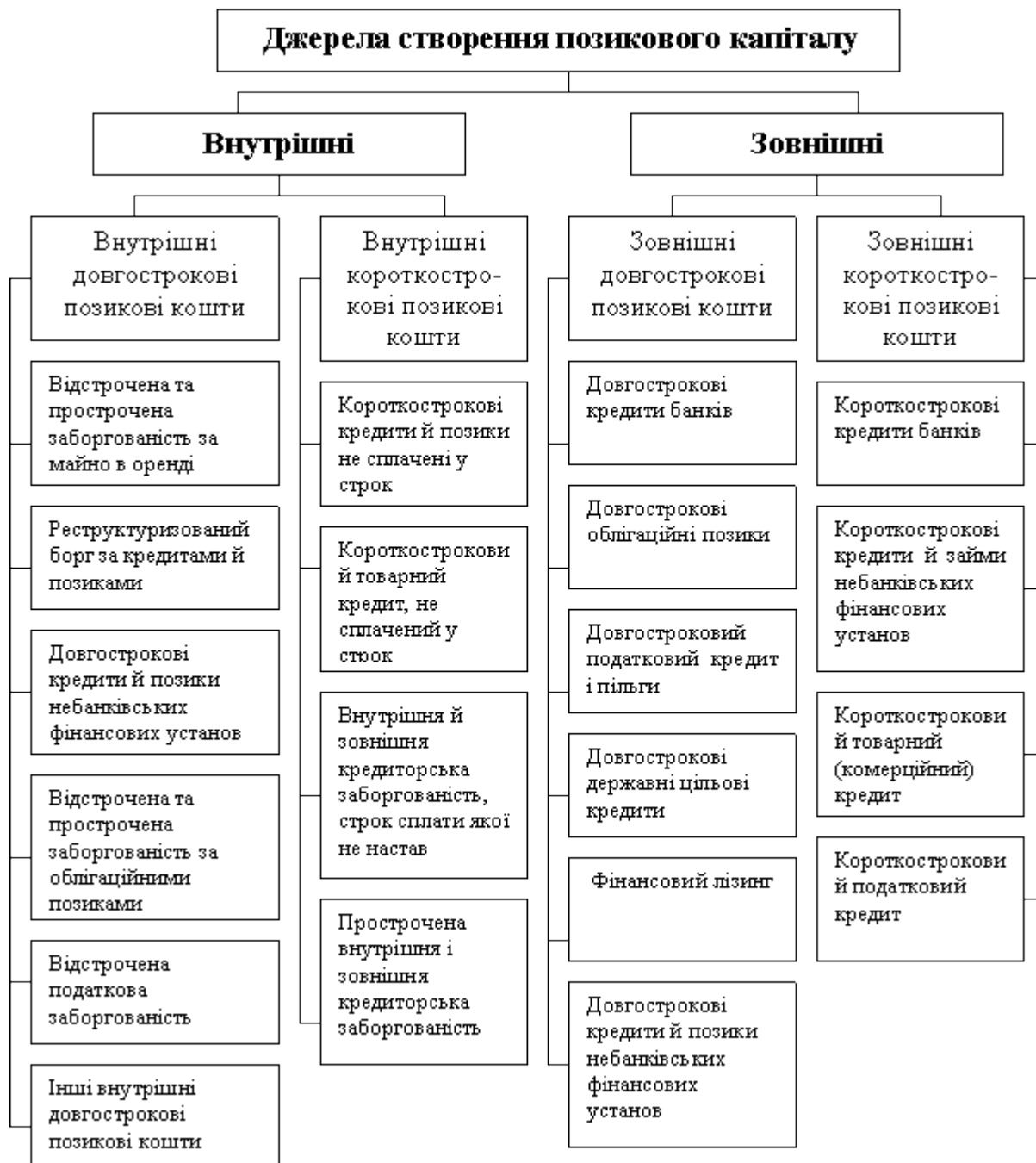

Рис. 2. Джерела формування позикового капіталу підприємства [2, с. 81]

Отже, позиковий капітал складається з фінансових кредитів, облігаційних позик, авансів отриманих від покупців (замовників), та іншої кредиторської заборгованості, у вигляді відстрочених платежів постачальникам і підрядникам, векселів виданих, заборгованості за виплатами заробітної плати, тощо [6, с. 122]. Фінансові зобов'язання підприємств на практиці диференціюються (таблиця 2):

Таблиця 2

Фінансові зобов'язання підприємств

№ з/п	Фінансові зобов'язання	Форми фінансових зобов'язань
1.	Довгостроковий позиковий капітал	1. Довгострокові кредити банків, термін повернення яких ще не наступив.

	(довгострокові фінансові зобов'язання)	2. Довгострокові позикові засоби, термін повернення яких ще не наступив. 3. Довгострокові кредити і позики, не погашені в зазначений термін
2	Короткостроковий позиковий капітал (короткострокові фінансові зобов'язання)	1. Короткострокові кредити банків, термін повернення яких ще не наступив. 2. Короткострокові позикові засоби, термін повернення яких ще не наступив. 3. Короткострокові кредити і позики, не погашені в зазначений термін. 4. Розрахунки з кредиторами (кредиторська заборгованість). 5. Інші короткострокові фінансові зобов'язання

Як свідчать дані таблиці 2, основним видом позикового капіталу можна вважати кредит. Необхідність кредитних відносин у ринковому господарстві загальновідома. Виникають дві протилежні ситуації. Перша - в окремих підприємств, фірм, приватних осіб та інших учасників ринкових відносин утворюються тимчасово вільні гроші (надлишки коштів у вигляді амортизаційних відрахувань, тимчасово "зайві" кошти через незбіг у часі реалізації товарів та послуг і придбання нових партій сировини, матеріалів тощо, а також у зв'язку з сезонним виробництвом; кошти заощадженні, але не використані для нового будівництва, реновації основних фондів, виплати заробітної плати, грошові доходи й заощадження населення). Друга ситуація - в учасників ринкових відносин виникає потреба в додаткових грошових ресурсах понад ті, які вони мають на даний момент. Ця суперечність вирішується за допомогою кредиту. Поняття «кредит» є однією з найскладніших економічних категорій. Тому в економічній теорії присутні дискусії навколо питань, пов'язаних із сутністю та роллю кредиту. Найбільш поширеними в економічній літературі є два підходи до визначення сутності кредиту:

- ототожнення кредиту з цінністю, яка передається одним економічним суб'єктом іншому в позику. При такому підході увага дослідника зміщується на саму позику, її правову форму;
- ототожнення кредиту з певним видом економічних відносин, які формуються в суспільстві. Такий підхід, на нашу думку, дає змогу глибше дослідити економічні аспекти кредиту, економічні чинники його існування, основи та закономірності його руху.

Найкраще суть кредиту проявляється у принципах кредитування, серед них, виділяємо наступні:

1. Поворотність кредиту впливає з самої суті позичкового капіталу.
2. Платність. За отримання грошей у позику необхідно платити позичковий відсоток.
3. Цільовий характер кредиту. Банк ніколи не видає кредит, якщо не знає на що будуть витрачені гроші.

4. **Строковість.** Кредити видаються на конкретні строки, після закінчення яких вони мають бути повернені.

5. **Матеріальна забезпеченість кредиту.** Сума кредиту не може перевищувати вартість майна позичальника.

Отже, ми переконані, що за своєю сутністю кредит — це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності.

Дослідивши сутність та джерела утворення власного та позикового капіталу підприємства, можемо сформулювати переваги даних джерел фінансування підприємства. Основними серед них, на нашу думку, є:

організаційно-правового статусу використовували не тільки власні фінансові ресурси, а й кошти фінансового ринку. Найсприятливішим для ефективної діяльності підприємства є комплексний підхід до вибору джерел фінансування. Проте, для цього держава має створити сприятливі умови і нормативно-правову базу, щоб ресурси фінансового ринку були доступні підприємствам усіх форм власності і галузей економіки.